

I. Roofvogels, fascinerende jagers

Jelle van Dijk

Vrijwel overal ter wereld komen roofvogels voor; alleen in het zuidpoolgebied ontbreken ze. Roofvogels kun je in de meest uiteenlopende gebieden tegen komen. Op de vlakke toendra's in het hoge noorden jagen Smelleken, Ruigpootbuizerd en Giervalk en in het hooggebergte heersen Steenarend en Lammergier. De meeste soorten worden aangetroffen in en langs de Zuid-Amerikaanse wouden en op de Afrikaanse savannen. Een gevarieerd prooi-aanbod dat nauwelijks wordt beïnvloed door de seizoenen, biedt veel soorten de mogelijkheid hier naast elkaar te leven.

Roofvogels, hoe ongelooflijk ze ook van elkaar verschillen wat formaat en leefwijze betreft, hebben een paar gemeenschappelijke kenmerken. Dat zijn in de eerste plaats natuurlijk de kromme snavel en de scherpe klauwen. De gekromde bovensnavel is aan de basis bedekt met een vaak opvallend gekleurde washuid die tot over de neusgaten loopt. Vrijwel alle roofvogels hebben een soort 'wenkbrauw' die vooral bij arenden zeer opvallend is en voor de typische 'adelaarsblik' zorgt. De rui van de vleugelveren verloopt bij alle roofvogels heel geleidelijk waardoor het vlieg- en zweefvermogen in de ruiperiode gewaarborgd blijft. Jonge roofvogels zijn altijd nestblijvers en hebben een wit donskleed.

Op aarde komen ruim 300 soorten roofvogels voor. Deze worden verdeeld in vier suborden (del Hoyo c.s. 1994):

1. Amerikaanse gieren (Cathartae, familie Cathartidae) met 7 soorten

Hiertoe behoren bekende soorten als Zwarte Gier en Andescondor.

2. Haviken en arenden (Accipitres). Deze suborde wordt verdeeld in twee families:

2a. Visarend (Pandionidae)

2b. Haviken en overige arenden (Accipitridae) met 237 soorten

De Visarend wordt tegenwoordig in een aparte familie geplaatst. In de andere familie zijn alle arenden, gieren, wouwen, haviken, kiekendieven, buizerden en wespendienven geplaatst.

3. Secretarisvogel (Sagittarii, familie Sagittariidae)

4. Valken (Falcones, familie Falconidae) met 61 soorten.

In sommige geslachten en dan vooral in het geslacht Accipiter is het vrouwtje aanzienlijk groter en zwaarder dan het mannetje. Zo is het vrouwtje van 'onze' Sperwer bijna tweemaal zo zwaar als het mannetje. Dit verschil in grootte maakt het mogelijk dat in het sperwerterritorium met succes op veel verschillende vogelsoorten gejaagd kan worden. Zo jaagt het mannetje vooral op kleine zangvogels, terwijl het vrouwtje ook lijsters, Gaaien en

duiven grijpt. Bij de kiekendieven zien we naast een gering verschil in grootte ook een opvallend verschil in kleur. Dit kleurverschil maakt het mogelijk om meer prooien te bejagen. Uit onderzoek in Flevoland is gebleken dat de lichtgekleurde mannetjes van de Blauwe Kiekendief meer in het open veld jagen en de veel donkerder vrouwtjes vooral bosranden en ruige slootkanten afzoeken (Schipper 1978).

Blauwe Kiekendief

Wie denkt bij roofvogels uitsluitend met vleeseters van doen te hebben, heeft het mis. Zo leeft de Wespendif voornamelijk van de larven van bijen en wespen. De nesten van deze insecten worden uitgegraven en daarbij wordt af en toe ook wel honing geconsumeerd. Er zijn trouwens nog meer soorten die veel insecten eten. Voor Roodpootvalk en Kleine Torenavalk vormen insecten het hoofdvoedsel, maar ook soorten als Boomvalk en Grauwe Kiekendief verorberen veel insecten. Echte specialisten zijn de Slakkenwouw en de Krabhavik, die vrijwel uitsluitend van slakken, respectievelijk van krabben leven. Er komt zelfs een vegetariër onder de roofvogels voor: de Palmgier. Deze vogel leeft van de zaden van oliepalmen.

Bij de vleeseters kunnen we onderscheid maken tussen soorten die vrijwel uitsluitend aas verorberen en soorten die (ook) levende prooien vangen. Tot de eerste groep behoren de gieren. De meeste soorten leven het gehele jaar door in groepen. Dit levert voordeel op bij het zoeken van kadavers. Behalve gieren zijn er nog heel wat soorten meer die een stukje aas niet versmaden. In Europa zijn dat

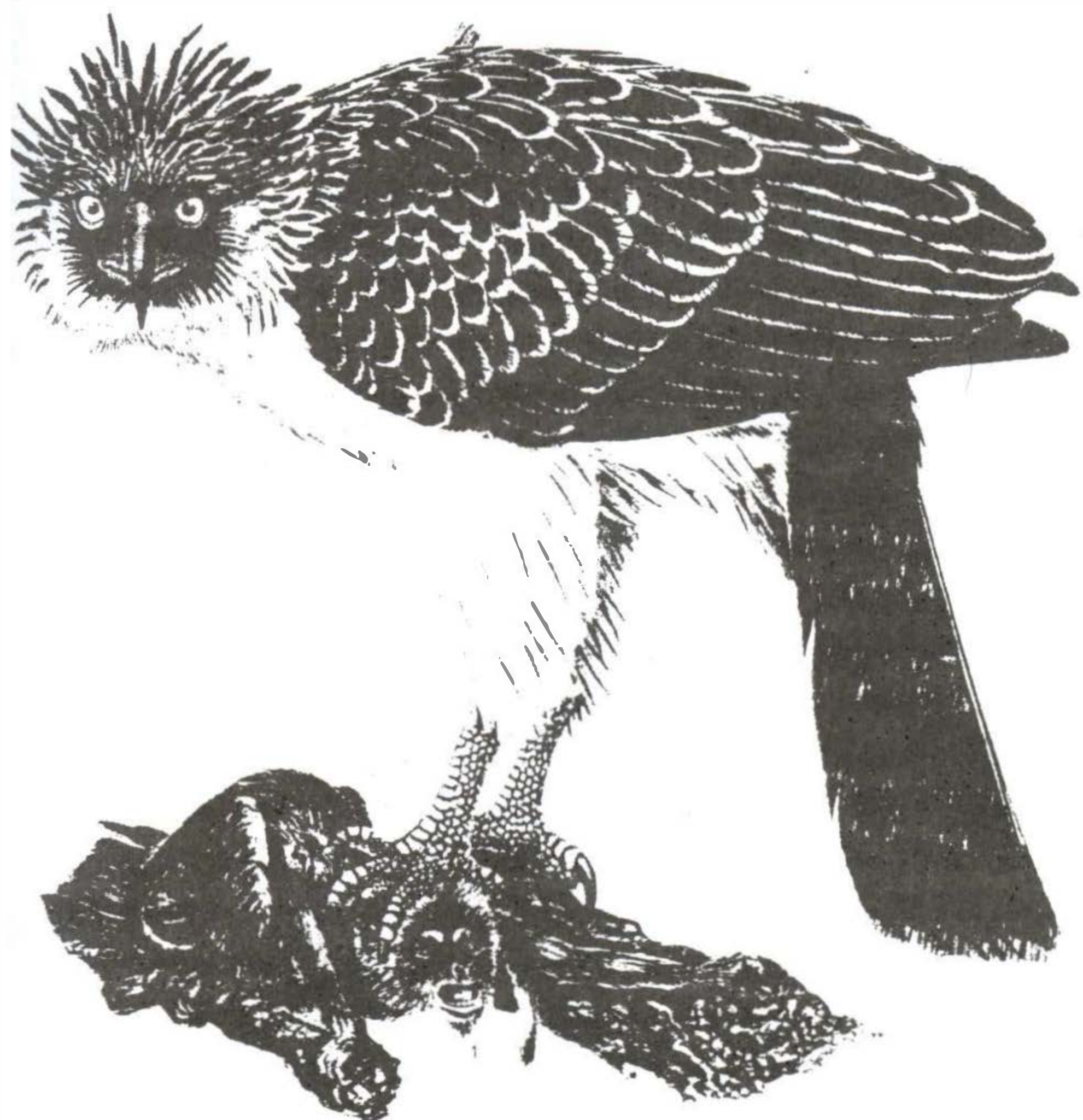

Rode Wouw, Zwarte Wouw, Buizerd, Steenarend en Zeearend. Vooral in de winter vormt aas (omgekomen wild, verkeersslachtoffers) vaak een belangrijk deel van het voedselpakket.

Veel soorten hebben een brede voedselkeuze en hebben daardoor vaak een ruime verspreiding.

Een goed voorbeeld van deze groep is de Buizerd. De Buizerd eet veel muizen, maar ook mollen, wormen, amfibieën en aas.

Het aantal voedselspecialisten bij roofvogels is groot. In Europa kennen we de Torenvalk die vooral op muizen jaagt en de Slangenarend die voornamelijk reptielen eet. De Wespendif werd hiervoor ook al aangehaald als een opvallende specialist. Beroemd om hun specialisatie zijn natuurlijk ook de Visarend en de bijna uitgestorven Filippijnse Apenarend.

Filippijnse Apenarend

Vergeleken met roofvogelrijke gebieden als de Spaanse Pyreneeën, Extremadura en het Oost-Duitse Müritzgebied lijkt ons eigen landje niet bijzonder spectaculair op roofvogelgebied te zijn. Vergeleken met de ons omringende gebieden valt dat echter wel mee. De Bruine Kiekendief broedt bij ons in aantallen (ongeveer 1400 paren; Bijlsma 1993) die elders in Europa op zo'n oppervlakte niet worden aangetroffen. De Blauwe Kiekendief bereikt op onze Waddeneilanden met ruim honderd paren een dichtheid die elders in Europa niet

te vinden is (Tucker & Heath 1994). Ook Buizerd (ruim 4000 paren) en Havik (bijna 2000 paren) zijn in sommige delen van ons land beslist opvallend talrijk te noemen. De Torenvalk is vooral talrijk in gebieden waar veel speciale nestkasten voor deze soort zijn geplaatst.

De roofvogelavifauna van ons land zal binnen enkele decennia ongetwijfeld worden uitgebreid met Rode Wouw en Zwarte Wouw. Deze soorten broeden nu al incidenteel in ons land. De nog steeds bestaande illegale praktijken waarbij vergiftigd aas wordt uitgelegd, verhinderen vermoedelijk op dit moment een permanente vestiging in ons land. Ook de Slechtvalk is bezig zich als broedvogel in ons land te vestigen. Vanuit de bondsrepubliek, waar enkele paren op de Keulse Dom nestelen, heeft een enkel paartje zich bij Roermond gevestigd. Bij de nieuwe broedvogels zal misschien ook de Zeearend behoren. Het is echter te hopen dat deze imposante roofvogel uit eigen initiatief ons land als broedgebied zal verkiezen en niet via een omstreden introductieproject van het Wereld Natuur Fonds aan onze nationale broedvogellijst zal worden toegevoegd (van Dijk 1996).

In de Duin- en Bollenstreek neemt het aantal roofvogels toe. Na de sterke toename van Buizerd, Havik en Sperwer in het oosten van ons land, vullen deze soorten nu ook de laatste 'gaten' in West-Nederland op. De gewijzigde houding ten opzichte van roofvogels, ook bij veel jagers en jachtopzieners, geeft deze vogels meer kansen op vestiging dan tientallen jaren geleden. Dat sommige jagers het helaas toch niet kunnen laten bepaalde roofvogels af te schieten, bewijzen de vondsten van een doodgeschoten Sperwer (bij een nest in de Noordduinen!) en een Havik in het broedseizoen (eveneens Noordduinen).

Hoe het momenteel met de roofvogels in onze regio is gesteld komt uitvoerig in dit speciale roofvogelnummer van De Strandloper aan bod. Hierbij zal ingegaan worden op de broedvogels van onze regio, maar ook zal uitvoerig worden stilgestaan bij doortrekkers en wintergasten.

Literatuur

Bijlsma R.G. 1993. Ecologische Atlas van de Nederlandse Roofvogels. Haarlem.

van Dijk J. 1996. Introductie van Zeearenden in Nederland? De Strandloper 28 (3): 4-6.

del Hoyo J., Elliot A. & Sargatal J. (eds.). 1994. Handbook of the Birds of the World. Vol. 2. Barcelona.

Schipper W.J.A. 1978. A comparison of breeding ecology in three European Harriers (Circus). Ardea 66: 77-102.

Tucker G.M. & Heath M.F. 1994. Birds in Europe: their conservation status. Cambridge U.K.